

E 184/7

A REFORMÁCIÓ
VALLÁSTÖRTÉNETI
JELENTŐSÉGE.

★

EMLÉKBESZÉD, TARTOTTA A DEBRECZENI REF. FŐISKOLA
REFORMÁCIÓI ÜNNEPÉN

DR. LENCZ GÉZA,
THEOL. TANÁR.

KIADJA A DEBRECZENI REF. FŐISKOLAI HITTANSZAKI
ÖNKÉPZŐ-TÁRSULAT. 1910.

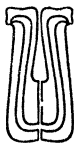
Lz. 1911: 8.

A REFORMÁCIÓ VALLÁSTÖRTÉNETI JELENTŐSÉGE.

EMLÉKBESZÉD, TARTOTTA A DEBRECZENI REF. FŐISKOLA
REFORMÁCIÓI ÜNNEPÉN

DR. LENCZ GÉZA,
THEOL. TANÁR.

KIADJA A DEBRECZENI REF. FŐISKOLAI HITTANSZAKI
ÖNKÉPZŐ-TÁRSULAT. 1910.

Sz. 1911:8.

E 184/7

Jan 12, 23—28 : „Eljött az óra . . . “

A pompás márványcsarnokokkal ellátott, jeruzsálemi templom előudvarán felséges jelenet játszódott le ezelőtt 19 századdal, Krisztus megfeszítését megelőző keddi napon, amikor ott a világ minden részéből összegyűlt zsidók, félig megtért pogányokkal vegyest várakoztak az áldozatok végzésére s imádkoztak. Épen alkonyatra hajlott a nap, figyelmeztetve a jelenlevőket, hogy használják fel azt a rövid időt, míg még a világ világossága velök leend (35. v.), amikor egy görög e szavakkal szólította meg Filepet: „Uram, látni akarjuk a Jézust“.

Mint nagy dolgoknak titkos előjele, hat a megvitt hír az Idvezítőre. Őt a pogányok látni akarják: e körülmény feltárja előtte evangyéliumának egész jövő sorsát. Ott közeleg felé a kereszthalál és feltámadás (24. v.) s csodálatos módon mindegyikben megdicsőíttetését látja. A világ gyűlölése s lelki megújulás: ez az út másoknál is, mely hozzá vezet. Így alakult ki lelki szemei előtt egy szent ország, mind jobban szaporodik azoknak száma, akik „neki szolgálnak“, meghajolnak előtte a pogányok is s a keresztyénség az egyetemes emberiség vallásává lesz. Mindehez pedig szenvedés, halál és fel-

támadás szükséges, ezekben a tényekben az egyetemes emberiség üdve proklamáltatik . . . Ah! mily lendületet vesz egyszerre lelke a nagy, hatalmas gondolatra.

Az óra tehát itt van. Búcsúszavak azok, melyeket most a néphez intéz. Csoda-é, ha egyszerre megháborodik lelkében, mint látjuk tökéletes emberi voltának eme bizonyságait legnehezebb pillanataiban, amikor sír (Lk. 19., 41.), arccal a földre borúl, vérrel verítékeznek. Óh a fanatikust, képzelgőt egyetlen jeleneténél életének sem fogjuk reá bizonyíthatni. Isten akarata az, amely vallásos öntudatában előtérben áll s annak engedelmeskedik most is. „Atyám, dicsőítsd meg a te nevedet!“ — imádkozik alázattal, az elkövetkezendőkben megnyugvó szívvel. És ime a megkeményedett szívűeknek, mint mennydörgésnek megrázó harsogása, a vigasztalást váróknak pedig, mint angyali ének lágyan zengő harmoniája tünt fel az égből jövő szózat (29. v.): „Meg is dicsőítettem és újra megdicsőitem“. Mit jelentenek e szavak?

A Jehova nevét, tehát hatalmának teljességét viselte az ó-szövetségben az Isten követe (יהוה יְהוָה. Ex. 23, 21), ki az Úr orcája angyalának, az ő képe másának is neveztetett (És. 63, 9.) s ugyanez a név, a Jehova neve illeti meg az eljövendő messiási királyt (És. 9, 6. Jer. 23, 5 kv.), amint ezt Krisztusról is sokszorosán bizonyítja az új-szövetség (Ján. 20, 28. Róm. 9, 5 stb.). Isten neve az embervilágban tehát nem

egyéb, mint az az ismeret, amit ő saját magáról velünk közölni jónak látott (Ján. 17. 26., 2. Kor. 4, 6.), az ő önkijelentése, melynek teljessége a Krisztus (Kol. 2, 9.); s az ő nevének az által kell újabban megdicsőíttetnie, hogy személye, hatalma képviselőjének meg kell halnia és a halálból fel kell támadnia. Ha eként bűn, halál meggyőzettek, ebben a tényben terjed el Isten nevének dicsősége az egész világon. „Ha a földbe esett mag el nem hal, csak egymaga marad; ha pedig elhal, sok gyümölcsöt terem“. Ime ezen jelben kell a keresztyénségnek a pogány világban hódító körútjára indulni. „Más juhaim is vannak nekem, — mondja az Idvezítő — melyek nem ez akolból valók: azokat is elő kell hoznom és hallgatnak majd az én szómra és lészen egy akol és egy pásztor“ (Ján. 10, 16). Ime eként foglalja össze Idvezítőnk felolvasott búcsúszavakban „Isten nevének megdicsőítése“ alatt a keresztyénség universzalis jelentőségét és minden más vallást érvénytelenné tevő jellegét!

É. A! Midőn a mai napon reformációi emlékűnnepet ülünk, annak vallástörténeti jelentőségéről kívánok előttetek szólani, bebizonyítván, hogy, a mi szent leckénk szavaiban az Idvezítő lelke előtt lebegett:

I. az egyetemes jelleg (universzalizmus),

II. a kizárólagos (abszolút) érvény,

az összes vallástörténeti jelenségek között egyedül a keresztyénségnek azt a fejlődési fokát illeti meg, melyet a protestantizmus képvisel. Teszem ezt azért, hogy egyfelől egyházunk nagyjai, reformátoraink iránt kegyeletünk annyival inkább

felébredjen, másfelől ez úton a keresztyénségben a legtökéletesebb, felülmulhatatlan vallást felismervén, úgy tekintsük a reformációt, mint Isten lelkének munkáját s magasztos elveihez tántoríthatatlanul és mind nagyobb-nagyobb lelkesedéssel ragaszkodjunk. Félreértene, aki valami mást, mint tudományos meggyőződést, keresne szavaimban.

I.

Mi teszi a keresztyénséget minden más vallások felett egyetemes jellegűvé? Talán az, hogy hatalmas, földi birodalomnak rakta le alapjait, vagy mindenkire kötelező földi egyházat alapított? Nem, A! keresztyénség és földi birodalom, keresztyénség és földi egyház sohasem azonosítható. Hogy Krisztus amannak földi vonatkozásain felülemelkedő igazságot, értéket tulajdonított, hasonlíthatatlanul szépen mondja szent leckénk egyik paradoxónában: „Aki szereti a maga életét, elveszti azt s aki gyűlöli a maga életét a világon, örök életre tartja meg azt“. A népek vallásaiban pedig magok az istenek hozzá vannak kötve egy-egy néphez vagy helyhez, a kultúra, a társadalmi állapot maga a vallás. Ezért van, hogy ezek a vallások mind amolyan időszerű, múló jelenségek, melyek egyes nemzetek, vagy társadalmak bukásával magok is annak romjai alatt temettetnek el, mint látjuk ezt a görög, római, babyloni, egyiptomi s annyi más, manapság csak névben élő vallásoknál. S e sorsuk lesz

a többi, ma élő, pogány vallásoknak is. A kínai vallás megdőlt a társadalmi élet ujjaalakulásával; az izlam a mohamedán uralom bukásával tetszhalálra van kárhoztatva, mert universalizmus a félhold világ feletti uralmához köttetett. Még talán a buddhizmus az, mely a nemzetiségi korlátokat leginkább áttörte, de miért? Mert neki magának külön istene nem lévén, egymás után elfogadta a nemzeti isteneket annak ellenében, hogy pessimizmusát, az egyéniség megsemmisítésére irányuló törekvését a népek lelkébe belevigye. Ámde a pessimizmus magában nem vallás, ez utóbbinak célja épen az ember boldoggá tévése, vagyis pusztá világfelfogásnál több.

Akárhogy igénylik is tehát maguknak az egyetemes jelleget a népek vallásai, nemzeti elfogultságok s vallási nihilizmusok miatt nem számíthatnak rá. S mennyiben igényelheti azt a keresztyénség? Annyiban, mert az az Örökkévaló jelentette ki magát benne, ki a pogányoknak is Istene (Róm. 3, 29.), kinek tisztelete sem a Sionhoz, sem a Garizimhez (Ján. 4, 21—23.), azaz sem helyhez, sem néphez nem köthető. Országá nem úgy jő el, hogy az ember eszébe vehetné (Lk. 17, 20 kv.), hiszen lelki ország az, melynek tagjai „lélekben és igazságban“ szolgálják őt (Mt. 18, 20. Ján. 4, 24.). Az így megépített lelki ország kiterjed minden idők emberiségére, mert még a halál, „vagy a pokloknak kapui“ sem vehetnek azon diadalmat (Mt. 16, 18.).

De vajjon meg volt-é mindenkor a keresztyénségnek ez az időn és téren felülemelkedett

universzalizmusa? Az a baj, hogy nem. Alig élt pár századig, már egyházuralmi törekvések kerültek felszínre kebelében. Isten többé nem a földi korlátokon felül emelkedett lény ismét, hanem csak azokat idvezítheti, akik az egyháznak tagjai. A keresztyénség eszméje azonosított a róm. kath. egyház eszméjével s eként tényleg az egyetemes jelleg többé nem illette meg. Ezt a földi intézményt tekintették csalhatatlannak s kárhozas ereznek volt, aki rajta kívül állott. A keresztyénség csodálatos, földi szervezetté lett, melynek csúcspontjára jutott a pápa. Csak kevesen nyerték a bűnbocsánat osztogatásának kiváltságát s a másokért való közbenjárás előjogát. Szabad, szellemi munkásságról, igazság keresésről szó sem lehetett.

É. A! Ami Luthernek és társainak ott szívében élt, az a földi tekintély elleni protestáció volt, hogy ismét az isteni tekintély állíttassék helyre. Eleinte magok előtt sem volt világos a dolog, beszélnek a létező egyház reformálásáról, pedig fundamentomaiban támadták azt meg. Büszkélkedni akarás nélkül mondhatjuk, hogy e tekintetben a svájci reformáció zászlóvivői sokkal öntudatosabbak voltak. Szerintök a létező egyház javíthatatlan. És bizony egy időben úgy látszott, hogy az elmúlt, korhadt társadalom romjai alá temeti a vele összenőtt egyházat is. A tridentinumnak kellett jönni, hogy a reakció szelleme szövetkezve a fejedelmi hatalommal, megmentse az isteni jogok letéteményesét. De legyen bár oly tökéletes is a szervezet, mihelyt Isten igaz-

sága helyét csalhatatlan zsinat, vagy pápa igazsága foglalja el, mihelyt az örökkévaló Isten országa helyett, melyet mindenkinek munkálnia kell, a kevesek által képviselt földi egyház lép előtérbe, nem lehet egyetemes jellegű a kereszténység.

Vissza az íráshoz! — szóltak a reformátorok s ezzel kimondták a reformáció nagy elvét: a lelkiismeret szabadságát. Hiszen Isten nem az egyháznak, hanem az egyetemes emberiségnek akar Istene lenni; Ő akaratát mindenkinek, nem pusztán egyes kiváltságosoknak jelentette ki, annak megismerése mindenkinek kötelessége. Az Isten beszéde pedig az írás, amely ezek szerint felette áll minden emberi tekintélynek, a hagyományok is semmit nem érnek vele szemben. Sőt el kell törölni mindent, ami vele ellentétben áll, Istennek ígéjét pedig minél több ember közkincsévé tenni: hirdetni szószékekről, odaadni a bibliát minden népnek saját nyelvén a kezébe.

Igy szabadult fel a lelkiismeret a földi tekintély nyomása alól s állíttatott vissza a kereszténység egyetemes jellege. A munka nagy elve van itt kimondva: kiki saját maga dolgozzék idvességéért, mert nincsenek nemzetiségi, nincsenek társadalmi különbségek, nincs egyedül idvezítő egyház. Az emberek Krisztusban mindannyian egy Atyának gyermekei, testvérek, egy országnak tagjai, az Isten országáé, egy hivatással, hogy Isten neve dicsőíttessék általok. A protestantizmus a ker. vallás üdvezítő erejét nem lokalizálja valamely egyházban, egyéni meggyő-

ződése tesz kit-kit valamely felekezet tagjává, hogy abban hivatásának megfeleljen. Csak meggyőződés alapján tartjuk a magunk egyházát a legjobbnak, anélkül, hogy azt ama tökéletes egyházzal, melyet majd a jövő élet hoz, azonosítsunk. A protestantizmus egyúttal felszabadította a társadalom addig fogva tartott erőit is, mert nem fél sem felvilágosodástól, sem racionalizmustól: ellenségeit szabad, szellemi küzdelemben akarja meggyőzni, vagy megnyerni.

Isten lelkiismereti, szabad meggyőződést akar, nem szolgálai engedelmességet; azt akarja, hogy kijelentett dicsőségét az egész emberiség s ne egy kiváltságos egyház hirdesse. A Krisztus kérésére: „Atyám, dicsőítsd meg a te nevedet!” ezért felelet a reformáció. Benne a Krisztus halálában és feltámadásában teljessé lett ker. kijelentés a maga universzális jelentőségében lép fel, sőt amennyiben az írás szabad vizsgálata a folytonos reformáció szükségét mondja ki, benne kell látnunk a vallásos élet célját. — Annnyival inkább, mert a kizárólagos érvény is egyedül a reformációban megtisztított keresztyénséget illeti meg.

II.

Lépett-e valaha vallás fel ilyen nagy, ilyen megmérhetlen igénynyel? azzal, hogy rajta kívül minden más vallás érvénytelenné lett, az a végcél, amelyért van a vallás, egyedül és kizárólag benne valósult meg? Soha. Szinte hihetetlen, hogy egy vallásalapító úgy beszéljen magáról,

mint Idvezítők szent leckénkben: „Aki nekem szolgál, engem kövessen; és ahol én vagyok, ott lesz az én szolgám is; és aki nekem szolgál, megbecsüli azt az Atya!“ Hát hallottunk olyat, hogy ember a neki való szolgálatért idvességet ígérjen az Isten nevében, saját érdeme alapján szerezzen a büneiben vergődő embernek bizonyos szabadulást, lelki megnyugvást? Egyfelől általános a bizonytalanság a legműveltebb népeknél is, ha vajjon az ő istenök igazi-é: Athénben oltárt emeltek az ismeretlen istennek (Csel. 17, 23.), Róma Pantheonjában, a római építészet eme kupolaszerű, művészi alkotásában, minden meghódított népnek istene helyett foglalt s viszonzásul azt kívánták, hogy a népek is legalább a császár géniuszt vegyék fel tiszteletök tárgyai közé s így volt ez másutt is; másfelől az üdvösség adása felől való bizonyosságnak semmi nyoma: Zarathusztra, Mohamed s a többi vallásalapítók nem egyebet tesznek, mint törvényeket adnak, amelyeknek teljesítése által az ember számíthat az Isten jutalmazására. Ámde az isten és ember közötti távolság áthidalhatatlan: a pogány ember csak az istentől való félelmet s nem egyszeremind a hozzá való szeretetet is ismeri; legfeljebb egyéniségének megtagadása által elmerülhet az örökkévalóságban, egyéni élete megsemmisülhet a Nirvánában.

A ker. vallás pedig — miután már az ószövetség hiába valóknak nyilvánította a bálványisteneket az egy Istenen kívül (És. 45, 5 kv. Deút. 6, 4. 2 Móz. 20, 3. stb) — eltörli a cere-

móniákat is (Kol. 2, 14.), a törvény általi megigazulás helyett a Krisztus által ingyen kegyelemből valót mutatja fel, mint megvalósulást, a hívők tényleges birtokát (Róm. 3, 24—26.) Ő, a Krisztus az egyedüli közbenjáró s nélküle senki nem juthat az Atyához (1 Tim. 2, 5. Ján. 14, 6.) Ő általa pedig gyermeki viszonyba lépünk az Örökkévalóval. A keresztyénség minden többi vallás tagadása, mint amelyek útján üdvösségre nem lehet jutni. Csoda-e, ha a keresztyénség fellépésének első századaiban a többi vallások is összefognak, hogy szinkretisztikus törekvéseikkel legyőzzék az egy ellenséget? Csoda-é, ha a különben oly türelmes Róma az üldözésnek legborzalmasabb fegyvereit fordítja a keresztyénség ellen?

De vajjon megmaradt-é a keresztyénség mindenkor ezen az evangyéliomi tiszta alapon, egyedül álló, kizárólagos igényének megtartása mellett? Ne is szóljunk a pogányokból átültetett ker. szentekről, a közbenjárók hosszú soráról, kik az évszázadok folyamán az egy igaz Isten mellett külön tiszteletet nyertek a kultuszban. Szinkretizmus volt az is. A legnagyobb hiba volt pedig, hogy ismét törvényvallássá lett a keresztyénség. Beszéltek érdemről, amelyet a kegyelem elfogadása (de congruo) s azzal együttműködés (de condigno) által szerez az ember, vagyis ha elismerték is a Krisztus érdemét, annak üdvereje nem abszolút, általa csak könnyebbé lett az üdv megszerzése, de hitbizonyosságról szó sem lehet. A törvények, mint az üdv elnyerésének eszközei, csak megmaradtak, minek folytán a remegő lelki-

ismeret nem nyughatott meg, még ha az isteni kegyelem, mint megújító erő öntetett is át belé (gratia infusa); ezért a miseáldozat, mint a kien-gesztelés eszköze, ezért a nélkülözhetetlen egyház, mely járszalagon vezesse az embert, kegyeszkö-zéivel operáljon rajta. Belső, gyermeki viszonyról Istennel szemben szó sem lehet: a megkínzott lelkiismeret nem Isfenhez, hanem az egyház köz-benjárásához fordult, az Isten fiainak szabadsága szolgáltsággá lett . . . A katholicizmus az egyéni-ségről való teljes lemondást követeli az egyház-zal szemben, mégis hitbizonyosság tekintetében nem áll feljebb, mint a törvényvallások, tehát nem abszolút.

Egyedül hit által! — hangzott ismét a re-formátorok szava — és ezzel kimondották a re-formáció másik nagy elvét: az egyéni, szabad érintkezést Istennel, az egyetemes papságot. Hi-szen az egyéniségnek Isten előtt nagy értéke van, ki azt akarja, hogy mi is hozzá hasonló szemé-lyiséggé legyünk. „Legyetek tökéletesek“ (Mk. 5, 48.) — mondá — s ezt csak Vele életközösség-ben valósíthatjuk meg. Ő a személyi élet forrása, nélküle pedig tévelygés az ember élete: „Az igaz ember hitből él“ (Róm. 1, 17.).

Ime a reformáció ismét fundamentomaiban támadta tehát meg az egyházat, a cselekedetek általi megigazulás helyére a hit által valót helyez-vén. Jelentősége ugyanaz volt, mint amit a keresz-tyénség fellépésénél konstatáltunk: tagadása an-nak, hogy az egy közbenjáró Krisztus érdemén kívül bárminemű üdvérdemlő cselekmény létez-

hetnék, tehát tagadása a róm. kath. papság egész közbenjárói tisztének: Krisztus halála és feltámadása a bűnön és halálon vett teljes diadalmat jelenti; egyúttal proklamálása a bűnös ember Istennel való, akadály nélküli érülködésének, az egyetemes papságnak. Csodálkozhatunk-é rajta, ha a katholicizmus époly fanatizmussal támadt a protestantizmus ellen, mint egykor a pogányság a keresztyénség ellen, mikor létjogosultsága tagadtott meg, az általa végzett szolgálat lett céltalanná?

A reformációban ismét abszolút vallássá lett a keresztyénség és pedig nem pusztán formális értelemben, hanem tartalmilag: nem csupán az utat jelöli meg, hanem tényleges birtokosává is tesz az idvességnek. Ennél pedig tovább vallás nem mehet. Isten maga váltságot szerez az emberiségnek szent Fiának életében és halálában teljesített engedelmissége által, ez az a váltságdíj, mely érettünk egyszer s mindenkorra adatott. Az Istennel való, személyi életközösség amaz egyszeri, tökéletes áldozatban helyreállított, mely után többé áldozatra, földi közvetítésre nincs szükség, mindenki szabadon járulhat Istenhez, mint az imát meghallgató, mennyei Atyához s szolgálhatja a Vele való életközösségben a tökéletesség nagy célját. A minden kooperációt kizáró elégtétel tana teszi a keresztyénséget fölülmúlhatatlanná, amelyből tehát a protestantizmus nem engedhet, ha csak hitbizonyosságát s a személyi élet feltételét: az Istennel való gyermeki viszonyt megrendíteni s egy más, tökéletesebb vallás létrejövetelének lehetőségét megengedni nem akarja.

E mellett Istennek és az ő szent Fiának dicsősége is így lesz teljessé. Amiért imádkozott egyszer az Idvezítő t. i. az Atya nevének megdicsőítéséért s ami az ő kereszthalálában és feltámadásában, mint a bűn és halál feletti teljes diadal, nyilvánvalóvá lett, az a reformációban, mint az Istennel való, személyi életközösség nyer kifejezést. Hogy így a reformáció Isten nevének megdicsőítésében a róm. katholicizmus korlátain túllépő fejlődést mutat s a keresztyénséget, mint abszolút érvényű vallást, egyedül képviseli, azt fentiek alapján bebizonyítottunk vehetjük.

*

E. A! Ez alkalommal csak vallástörténeti fontosságáról kívántam szólni a reformációnak. „A Szentlélek munkája volt az, melynek gondja van reá, hogy a szentírásnak igaz értelme emberi elcsavarások ellenében helyreállíttassék“. Amit az emberi szellem világában a szabad vizsgálódás s az üdvösségre vagy kárhozatra juttató egyház hatalma alól való felszabadulás jelentett, az maradjon most figyelmen kívül. Elég az, hogy egy új pünkösztöt ünnepelünk. A Krisztus vallása újabb, nagyszerű diadalát vívta ki, amikor az teljes fenségében és mélységében tünt elő.

Az Úr megdicsőítette tehát ismét az ő nevét közöttünk. Ámde jegyezzük meg, hogy minden dicsőségnek küzdelem a melengető ágya. Mikor a Krisztus ama pogány ember megszólítása folytán egyszerre a maga teljes jelentőségében látta a keresztyénséget, annak megvalósulását csakis

küzdelsei és szenvedései árán remélette. Külső és belső, nehéz küzdelmek eredményezték a reformációt is, melynek mi gyermekei vagyunk. Sőt az igazságért folytatott állandó küzdelemnek kell annak lenni, mert ha a reformáció az Isten nevének megdicsőítése, nekünk is ki kell abból részünket vennünk munkánkkal, hitünkkel egyaránt. E. A! gondoljátok meg eme hivatás fel-emelő jelentőségét. Munkára hivatni el, szabad, szellemi munkára s nem idegen járom előtti meghajlásra, életközösségben lenni az Örökkévalóval személyiségünk feladása nélkül s egész lényünk fejlődését a tökéletesség nagy céljai szerint irányítani: ime a prot. ember feladata.

De szinte lángbetűkkel világol elő az Isten dicsőségének munkálása s az egyéni értékre alapított szabad fejlődés elve nagy reformátoraink: Zwingli és Kálvin életétől elkezdve a református egyház egész történetében. Csak egy kicsiségre mutatok most rá. A tudományoknak emez ősi otthona, debreceni főiskolánk, mely most ünnepet ül, szintén a református egyház küzdelmeiből és erős hitéből alakult, mint ahogy a gyöngy-kagyló kiizzadja a gyöngyszemet, a végre, hogy a nagy Isten nevének dicsőségét hirdesse. S ime a reformáció két nagy jelszava kifejezésre jut pecsétjének köriratában: orando et laborando. Az imádkozás, Istennel való közvetlen érüklözés, a hit általi megigazulás elvének következménye; a munkát a lelkiismereti szabadság követeli. Gyönyörű jelmondat, melynek betöltése által híveknek fogjuk magunkat bizonyítani a reformáció

nagy elvéhez s munkálni fogjuk Isten nevének azt a dicsőségét, melyet az Idvezítő egykor kért. Erre intsen bennünket ez a nap, erre, valahányszor főiskolánk köríratos pecsétjében olvassuk: orando et laborando Ámen.

Sajtóhiba.

4-ik lap alólról 7-ik sor: מְלֵאךְ olv. מְלֵאךְ.

DEBRECENI EGYETEM KÖNYVTÁRA

13245 / 1958

